

pomemben kulturni spomenik, ki žal uradno takega statusa (še) nima, obenem pa je to prostor, kjer nastajajo pomembna literarna dela sodobnih slovenskih piscev, kot sta Drago Jančar in Tomaž Šalamun.

Spričo številnih temeljnih in spremljevalnih dejavnosti je bil slovenski slavistični kongres v Kopru z organizacijskega vidika vse prej kot lahak posel. Pri tem gre poleg številnim sodelavkam članicam Slavističnega društva Koper največja zasluga predsednici tega društva Jasni Čebrovi in seveda že večkrat omenjenemu nekdanjemu predsedniku Slavističnega društva Slovenije dr. Zoltanu Janu. Prav tako pa kongres ni v ničemer zaostajal niti po vsebinski plati in udeleženci, predvsem učitelji, so kongres prav gotovo zapuščali z novimi spodbudami za delo v razredu. Poleg tega pa so odšli obogateni s spoznanjem, da Koper, Slovenska Istra in celoten slovenski primorski prostor ponujajo tudi slavistu neizmerno veliko iztočnic za poglobljene raziskave ali zgolj kontemplativen razmislek.

Tomo Šajn

DRUŠTVO ZA KRAJEVNO ZGODOVINO IN KULTURO ILIRSKA BISTRICA.

Pet številok zbornika Bistriški zapisi

Delovanje društva

Društvo za krajevno zgodovino in kulturo (v nadaljevanju DKZK) Ilirska Bistrica je nastalo v prvi polovici sedemdesetih let kot Sekcija za krajevno zgodovino in kulturo pri tedanji občinski konferenci SZDL Ilirska Bistrica. Pozneje se je iz sekcije spremenilo v samostojno kulturno društvo, ki deluje v okviru Zveze kulturnih društev Ilirska Bistrica. Društvo je na enem izmed občnih zborov sprejelo sklep, da postane kolektivni član Zgodovinskega društva za južno Primorsko s sedežem v Kopru. V društvo je vključenih kakih 30 članov, javnih prireditev pa se udeležuje večje število ljudi.

Prvi in dolgoletni predsednik Sekcije oziroma poznejšega DKZK je bil Franc Munih, učitelj zgodovine in dolgoletni ravnatelj nižje gimnazije ter pozneje osnovne šole Dragotina Ketteja v Ilirski Bistrici. Munih je ob številnih priložnostnih zapisih in brošurah, katerih soavtor in urednik je bil dolga leta, prispeval dragoceno gradivo za preteklost krajev na Bistriškem. Bil je namreč sodelavec I. knjige Krajevnega leksikona Slovenije, ki ga je izdala Državna založba leta 1968, uredil pa Roman Savnik. V tem delu je Munih prispeval splošni uvodni pregled občine Ilirska Bistrica ter bil obenem avtor velikega števila gesel za več kot 60 naselij bistriške občine.

Njegovo sodelovanje pri Krajevem leksikonu Slovenije je porodilo zamisel, da bi v Ilirski Bistrici ustanovili društvo, ki bi se ukvarjalo z raziskovanjem preteklosti in

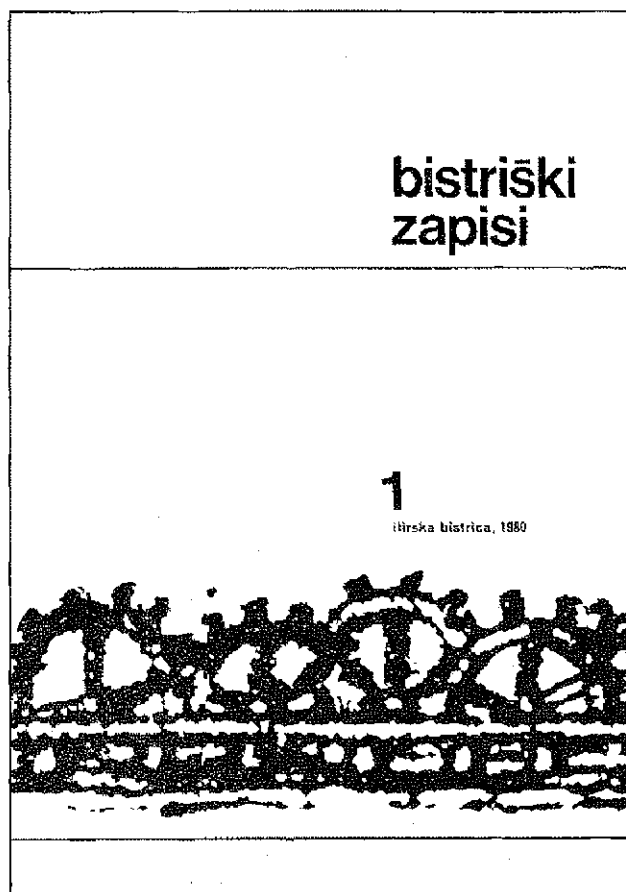
hkrati z objavljanjem zbranega gradiva. Z ustanovitvijo omenjene sekcije so bili postavljeni temelji bodočega DKZK, ki si je zastavilo nekaj temeljnih programskih nalog. Le-te pa bolj ali manj uspešno uresničuje že več kot 25 let. Naštejmo le nekatere najpomembnejše:

- a. zbiranje gradiva, materialnih in pisnih virov za zgodovino bistriške občine
- b. postavljanje spominskih plošč znanim osebnostim in tudi dogodkom iz bistriške preteklosti
- c. organizacija predavanj in okroglih miz o krajevni pa tudi širši slovenski zgodovinski tematiki
- d. izdajanje interdisciplinarnega zbornika, ki so ga že na začetku poimenovali Bistriški zapisi
- e. z javnimi oziroma odprtimi pismi opozarjati primorsko in slovensko javnost na nepravilna poimenovanja in predstavljanja preteklosti krajev na Bistriškem
- f. pridobiti prostore za ureditev krajevne muzejske zbirke

K temu naj dodamo še odločitev, ki jo je izvršni odbor DKZK sprejel leta 1993, da bo ob Bistriških zapisih začel izdajati še posebno zbirko z naslovom ilirske teme, ki naj prinašajo tematska, po možnosti pa celo monografska dela s področja zgodovinske in druge družboslovne tematike. V 20 letih je DKZK izdal pet številok Bistriških zapisov in dve deli iz zbirke ilirske teme. Preden bomo nekoliko podrobneje predstavili obe društveni ediciji, naj poudarimo, da so člani DKZK v teh letih sodelovali kot avtorji, soavtorji ali uredniki pri pisanju številnih priložnostnih knjig in brošur, ki so jih izdajala kulturna in druga društva v bistriški občini ob različnih jubilejih in drugih priložnostih. Takšnih del je bilo v preteklih treh desetletjih izdanih zelo veliko.

DKZK pa je postavilo in javno predstavilo tudi številne spominske plošče znanim ljudem in dogodkom iz preteklosti pod Snežnikom. Naj jih naštejmo vsaj nekaj: spominska plošča pomembnemu primorskemu politiku 19. stoletja dr. Karlu Lavriču na gradu Prem v Brkinih, spominska plošča tigravcu Viktorju Bobku, na smrt obsojenem na II. tržaskem procesu leta 1941, plošča, posvečena ustanovitvi prve bistriške čitalnice leta 1864, plošča na grobu pesnice Makse Samsa, plošča dr. Ivana Lahu, spominska plošča na pročelju samostana sester Notre-Dame v Trnovem, kjer je po kapitulaciji Italije, do konca vojne, delovalo več vrst šol s slovenskim učnim jezikom. Kot zadnjo pa je DKZK odkrilo ploščo pesniku, prevajalcu in esejistu Bogomilu Faturju na njegovi rojstni hiši na Premu. Ta zapis pa seveda ne omogoča pregleda številnih javnih prireditev, okroglih miz in predstavitev zgodovinskih in družboslovnih del, ki jih je DKZK organizirala v teh letih. Omeniti bi veljalo javno zahtevo društva, naj reki Reki (Timavi) ne dajejo umetnega imena Notranjska (sic) Reka, ker je to ime vsiljeno in za ljudi, ki živijo ob njenem 45 kilometrov dolgem toku, nesprejemljivo. Javna opozorila in zahteve so zalegle, saj skorajda ni več posameznikov, ki bi v javni besedi še vedno uporabljali ime Notranjska Reka.

Bistriški zapisi

V tem kratkem pregledu društvenega delovanja velja opozoriti še na eno področje, s katerim se DKZK ukvarja v zadnjem desetletju, potem ko se je v delo vključil upokojeni pravnik Franc Poklar. Poklar, ki se ljubiteljsko ukvarja z raziskovanjem prazgodovine in antike na območju bistrške občine in Zgornje Pivke, je o tem pripravil javna predavanja, obenem pa je navezal stike z znanimi slovenskimi arheologi in tudi strokovnimi institucijami, vse z namenom, da bi se začela stroka resneje ukvarjati z arheološkimi raziskavami na območju ilirskobistrške občine. Pri teh prizadevanjih in raziskavah, ki presegajo ljubiteljsko raven, je bil Poklar deloma uspešen, saj je pritegnil pozornost strokovne javnosti, vendar pa večjih arheoloških raziskav še vedno nismo dočakali.

DKZK je v sodelovanju z občino Ilirska Bistrica nosilec projekta Primorski šolski muzej, ki naj bi ga v prihodnjih letih uredili v stavbi nekdanje ljudske šole na Premu. V pritličju te spomeniško zaščitene zgradbe je že urejena obnovljena spominska soba pesnika Dragotina Ketteja v nekdanjem učiteljskem stanovanju. V nadstropju pa naj bi v dveh učilnicah uredili šolski muzej. Akcijo strokovno vodi Pokrajinski muzej Koper, ki je sodeloval tudi pri obnovi Kettejeve spominske sobe.

Kot že rečeno, je ena izmed temeljnih nalog DKZK izdajanje zbornika Bistriški zapisi, ki so v 20 letih doživeli pet številčk. Pet številčk sicer ni ravno veliko, vendar pa je za povsem amatersko društvo, kakršno je DKZK, pomemben dosežek. Ne gre namreč prezreti dejstva, da v Ilirski Bistrici v vseh letih po drugi vojni z izjemo osnovnih šol in Ljudske univerze ne deluje nobena ustanova s področja humanistike. To pa pomeni, da doma ni na voljo ravno veliko ljudi, ki bi se znanstveno ukvarjali s preteklostjo. Ta dejstva so vodila uredniški odbor Zapisov, da je že na začetku poskušal pridobiti čim več zunanjih sodelavcev, po možnosti takih, ki imajo znanstvene reference in ki so kakorkoli vezani na domači kraj, obenem pa spodbuditi k sodelovanju tudi vse domače avtorje, ki se ukvarjajo z družboslovno tematiko. V uvodniku prve številčke Zapisov, ki je izšla decembra 1980, lahko preberemo, 'da osnovna usmeritev zbornika, zgodovinska preteklost in kultura, ne izključuje tudi drugačnih prispevkov. Zbornik je zato odprt vsakemu, ki je voljan upoštevati nakazano usmeritev'.

V naslednjih letih so Zapisi izhajali v približno enakih časovnih obdobjih. Druga številka je izšla leta 1984, tretja 1989, četrta 1994 in peta junija 2000. Gradivo vseh petih številčk obsega nekaj nad 600 strani srednje velikega formata, naslovnice vseh številčk pa je oblikoval Edo Seles. Po obsegu je najskromnejša tretja številka, ki obsega le nekaj nad 50 strani, najzajetnejša pa je peta številka, natisnjena na skoraj 160 straneh. V petih številkah je zbranih skoraj 50 naslovov daljših in krajših prispevkov, ki posegajo na področja arheologije, zgodovine, jezikoslovja, umetnostne zgodovine, etnografije in etnologije, stavbne dediščine, spominskih zapisov, gospodarske zgodovine itd.

Uredniškemu odboru je uspelo pridobiti nekaj stalnih sodelavcev, uglednih znanstvenikov, ki so po rodu vezani na bistrški kraj. Naj tu omenimo vsaj dva: pokojnega starosta slovenskih zgodovinarjev dr. Vlada Valenciča, doma iz Trnova pri Ilirski Bistrici, ter geologa in univerzitetnega profesorja dr. Rajka Pavlovca, katerega rod izhaja iz bistrške doline. Dr. Valencič je prispeval v prvih treh številkah Zapisov tri obsežne prispevke o gospodarski in upravni zgodovini krajev na Bistriškem v času 18. in 19. stoletja, v četrti številki pa še dva narodopisna prispevka iz obdobja 19. stoletja. Dr. Pavlovec je kot stalni sodelavec prispeval več člankov o geološki preteklosti in geoloških posebnosti bistrške občine. K sodelovanju pa je pritegnil še nekaj strokovnih kolegov.

Druga značilnost Bistriških zapisov, na katero bi želeli še posebej opozoriti, je problematika tigrovskega gibanja na Bistriškem. Že v prvi številka leta 1980, v času, ko se o TIGRu javno ni veliko pisalo, so bili objavljena kar trije prispevki. Krajša prispevka sta napisala

Lojze Zidar, doma iz Topolca pri Ilirski Bistrici, pozneje avtor treh knjig s to tematiko, in Jože Vadnjač, eden izmed udeležencev ustanovnega sestanka organizacije TIGR jeseni 1927 leta na Nanosu. Tretji prispevek pa so spominska pričevanja Ivana Brozine Slovana, prvoborca iz Jelšan pri Ilirski Bistrici in tudi enega izmed organizatorjev NOB v vzhodnem delu hrvaške Istre. Brozina je v svojem prispevku o delovanju partizanskih enot v slovenskem Primorju leta 1941 zelo negativno pisal o delovanju TIGRa in tudi o delovanju Viktorja Bobka, nespornega voditelja bistriške veje TIGRa v 30ih letih 20. stoletja. Ta zapis je sprožil reakcijo omenjenega Lojzeta Zidarja, ki je v drugi številki Zapisov odgovarjal tedaj že pokojnemu Brozini. Temeljit odgovor, ki pomeni v bistvu pregled tigrovskega gibanja na Bistriškem, pa je pod naslovom Krivične trditve o vodstvu TIGRa, prispeval Tone Rutar, znani zbiralec gradiva o tej protifašistični organizaciji na Primorskem med obema vojnama.

V tem kratkem pregledu nekaterih vsebinskih značilnosti Bistrških zapisov velja omeniti peto številko zbornika, ki je najzajetnejša in v celoti posvečena šolskim raziskovalnim nalogam. Gre za raziskovalne naloge, ki so nastale na vseh sedmih osnovnih šolah bistriške občine in so bile nagrajene z zlatimi in srebrnimi priznanji na različnih državnih natečajih mladih raziskovalcev Slovenije. V Zapisih je objavljenih 13 nalog, največ s področja kamnite dediščine. Poleg tega pa še vrsta zanimivih nalog z različnih področij zgodovine, prazgodovine, etnografije in narodopisja iz vseh geografskih enot, ki tvorijo občino Ilirska Bistrica. Ta zvezek Zapisov je naletel na velik odmev v širši bistriški javnosti in želja šol ter uredništva je, da bi v prihodnje posvetili raziskovalnemu delu mladih še katero od številok zbornika.

Ilirske teme

Kot smo zapisali že uvodoma, je DKZK leta 1993 sklenilo začeti izdajati posebno zbirko z naslovom Ilirske teme. To naj bi bila zbirka, ki bi dopolnjevala Bistrške zapise, saj naj bi zajela le eno tematiko, ki bi sicer zaradi dolžine besedila zapolnila obseg Zapisov. Tako želi uredništvo Ilirskih tem (gre za isti uredniški odbor kot pri zborniku) spodbuditi domače avtorje k pisanju monografskih del o preteklosti krajev na Bistriškem z različnih vidikov.

Prvo delo iz te zbirke je izšlo leta 1994 in se pravzaprav nekoliko razlikuje od opisane uredniške usmeritve. Knjiga nosi naslov 'Leto pomembnih jubilejev 1994' in je delo osmih avtorjev, ki so napisali pet prispevkov iz zgodovine bistriške občine. Vsi opisani dogodki pa so bili v letu 1994 jubilejni. Od 600.letnice fare v vasi Hrušica do 100.letnice rojstva Rudolfa Ukoviča, enega izmed voditeljev upora slovenskih vojakov 97. pešpolka v Radgoni 1918 leta.

Drugi zvezek Ilirskih tem pa je bil v celoti posvečen

enemu dogodku. Avtor, Ivko Spetič, je delo naslovil 'Petdeset let ponovno slovenske šole na Primorskem', posvečeno pa je ustanovitvi kar štirih oblik slovenskih šol v samostanu sester Notre-Dame v Trnovem (danes del Ilirske Bistrice), ki so delovale do konca vojne. Poleg osnovne šole so bile tu še poklicne srednje šole, ki so jih vodile šolske sestre tega znanega reda. Delo je nastalo na osnovi samostanske kronike, arhivskega gradiva in gradiva nekaterih nekdanjih učencev teh šol, ki so bile nekaj enkratnega na okupiranem Primorskem. Zbirko Ilirske teme oblikuje Romeo Volk. V tej zbirki bi lahko takoj objavili vsaj še dve deli, ki sta v bistvu pripravljena za tisk, vendar društvo nima denarja za njuno skorajšnjo izdajo, in to kljub dejstvu, da vsi avtorji in uredniki delajo zastonj. Ti dve predvideni deli v Ilirskih temah sta pregled prazgodovine na Bistriškem avtorja Franca Poklarja in Zgodovina Mašuna in snežniških gozdov avtorja Gregorja Boščine. Uredniški odbor bi želel v letu 2001 izdati vsaj eno od naštetih del, vprašanje pa je, ali bo društvo dobilo denar za njegovo izdajo.

Za konec tega pregleda delovanja DKZK in njegovih edicij naj zapišemo, da je bralcem na voljo prva številka zapisov, ki je izšla v nenavadno visoki nakladi 3000 izvodov. Drugi zvezki, ki so izšli v bolj realni nakladi, pa so v glavnem pošli, razen pete številke, ki je še na voljo.

Vittorio Luglio: L'ANTICO VESCOVADO GIUSTINOPOLITANO. Tredici secoli di storia attraverso i vescovi e le chiese dell'antica diocesi di Capodistria. Trieste, Edizioni Luglio, 2000, pp. 253.

È stato presentato il 19 giugno scorso presso la sede della Comunità degli Italiani di Capodistria, in concomitanza con la festività del patrono San Nazario, il volume "L'antico vescovado giustinopolitano" del capodistriano, ora residente a Trieste, Vittorio Luglio. Il lavoro è stato egregiamente presentato dal prof. Giuseppe Cuscito, ordinario di archeologia cristiana presso la Facoltà di Lettere e Filosofia dell'Università degli Studi di Trieste. Il trattato, come viene definito dallo stesso Autore, vuole ripercorrere cronologicamente la sequenza dei vescovi susseguiti nell'antica cattedra giustinopolitana a partire proprio dal protovescovo Nazario per arrivare fino a Bonifacio da Ponte, ultimo presule capodistriano prima dell'unione con la diocesi triestina.

Il lavoro è il frutto della passione storica e dell'amore per la propria terra che l'Autore, quasi ottuagenario, ha maturato nei lunghi anni di esperienza come tipografo, prima a Capodistria e successivamente a Trieste.

Luglio inaugura il saggio cercando di proporre un quadro storico antecedente alla cristianizzazione avvenuta per opera del beato Elio e avallando la tesi, sostenuta pure dal Naldini, che vede in Nazario il primo vescovo di Capodistria quando correva la prima metà